

Odůvodnění

Obecná část

1. Vysvětlení nezbytnosti navrhované právní úpravy, odůvodnění jejích hlavních principů

Vyhláška č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, mimo jiné upravuje vzory matričních tiskopisů. V této souvislosti došlo v posledním období k vývoji, na který je třeba reagovat změnou některých těchto vzorů, a tedy je vyžadována novelizace předmětné vyhlášky.

Dnem 1. ledna 2022 nabude účinnosti část jedenáctá zákona č. 270/2021 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o občanských průkazech, která obsahuje novelu zákona o matrikách. Na základě této změny budou ženy a děti ženského pohlaví (prostřednictvím žádosti svých rodičů) oprávněny požádat, aby mohly používat své příjmení v mužském (tzv. nepřechýleném) tvaru, aniž by svou žádost odůvodňovaly některým ze zákonem taxativně stanovených důvodů. U žádosti o změnu příjmení není stanoven tiskopis, u změny příjmení probíhající v souvislosti s uzavřením manželství je nezbytné novou právní úpravu promítnout v Dotazníku k uzavření manželství a v Protokolu o uzavření manželství.

Dále je třeba reagovat na judikaturu týkající se zápisu rodičovství osob téhož pohlaví v českých matričních dokladech.

Rozsudkem Krajského soudu v Brně č. j. 29 A 166/2018-86 bylo zrušeno rozhodnutí Magistrátu města Brna a rozhodnutí Úřadu městské části města Brna, Brno-střed. Žalobci (rodiče stejného pohlaví) požádali o zápis narození své nezletilé dcery do zvláštní matriky vedené Úřadem městské části města Brna, Brno-střed a o vydání jejího rodného listu. Matriční úřad provedl zápis do knihy narození tak, že vynechal rubriky „*Otec dítěte*“ a „*Matka dítěte*“ a zároveň do rubriky „*Dodatečné záznamy a opravy*“ uvedl informaci, že shora označenými rozsudky bylo určeno a uznáno, že rodiči nezletilé jsou žalobci. Obdobně v rodném listu nezletilé byly proškrtnuty rubriky „*Otec dítěte*“ a „*Matka dítěte*“ a v rubrice „*Poznámka*“ bylo uvedeno: „*Rodiče zde zapsaného dítěte jsou: L. Č. rozený P., narozen X v X, okres X, rodné číslo X a D. Č., narozen X v X, okres X, rodné číslo X.*“

Žalobci požádali o opravu zápisu v matriční knize narození dle § 50 zákona o matrikách o opravu údajů uvedených v rodném listu nezletilé ve smyslu § 24 ve spojení s § 29 zákona o matrikách, přičemž navrhli, aby předmětný rodný list „*byl opraven tak, že budou oba zapsáni v hlavní části jako otec a otec nebo rodič a rodič*“. Jejich žádosti nebylo vyhověno, jelikož v předtisku matriční knihy i v předtisku matričního dokladu jsou údaje o rodičích označeny „*otec dítěte*“ a „*matka dítěte*“, nezbylo, než údaje v rubrikách otec a matka dítěte nevyplnit, a údaje o rodičích – dvou osobách stejného pohlaví uvést v matriční knize do záznamů a oprav před podpisem a v rodném listu do poznámky.

V odůvodnění rozsudku Krajský soud v Brně uvádí, že používá-li zákon o matrikách pojmu „*rodič*“, je zřejmé, že mezi osobami, které mohou být rodičem, nečiní rozdíl na základě jakýchkoli pomocných charakteristik. Jinak řečeno, je-li osoba z právního hlediska rodičem, a to bez ohledu na to, zda takové její postavení plyne přímo ze zákona či je k jeho

nabytí (deklaraci) třeba soudního rozhodnutí, odpovídá tomuto jejímu postavení povinnost matričního úřadu zapsat ji jako rodiče do knihy narození a do rodného listu dítěte. Všechny rodiče je přitom třeba do těchto matričních listin zapsat pokud možno stejným způsobem. V případě zvláštních okolností je pak matriční úřad povinen postupovat přiměřeně skutkovému a právnímu stavu, a to tak, aby se takový specifický zápis co nejvíce podobal zápisu plynoucímu z tzv. běžných okolností.

Proto se navrhuje pro tyto účely zavést k tomu určený vzor matričního tiskopisu rodného listu, který bude obsahovat dvě identické rubriky „rodič“ a upravit vzor matričního tiskopisu List matriční knihy narození.

Vedle toho nelze vyloučit, že osoba, která bude uzavírat manželství nebo vstupovat do registrovaného partnerství, bude mít rodiče stejného pohlaví. Tomu je třeba přizpůsobit stávající vzory matričních tiskopisů (List matriční knihy manželství, List matriční knihy partnerství, Protokol o uzavření manželství, Protokol o vstupu do partnerství), které dosud v pasážích o rodičích rozlišují matku a otce.

2. Zhodnocení souladu navrhované právní úpravy se zákonem o matrikách

Navrhovaná právní úprava je v souladu se zákonným zmocněním v § 96 písm. m) zákona o matrikách, které zmocňuje ke stanovení vzorů matričních tiskopisů ve vyhlášece.

3. Zhodnocení souladu navrhované právní úpravy s předpisy Evropské unie, judikaturou soudních orgánů Evropské unie a obecnými právními zásadami práva Evropské unie

Mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána, ani obecné právní zásady práva Evropské unie danou problematiku výslovně neupravují. Uvedené otázky nebyly předmětem posuzování Evropského soudu pro lidská práva.

Problematika zápisu rodičů stejného pohlaví do matrik je aktuálně řešena Soudním dvorem Evropské unie, který se v současné době zabývá žádostí bulharského soudu (Administrativen sad Sofia-grad ze dne 2. 10. 2020 – V. M. A. v. Stolična občtina, rayon Pančarevo, věc C- 490/20) o rozhodnutí, zda čl. 20 a 21 SFEU, jakož i články 7, 24 a 45 Listiny základních práv Evropské unie musí být vykládány v tom smyslu, že brání tomu, aby bulharské správní orgány, u kterých byla podána žádost o osvědčení narození dítěte, státního občana Bulharska, ke kterému došlo v jiném členském státě EU a bylo osvědčeno španělským rodným listem, ve kterém jsou jako matky zapsány dvě osoby ženského pohlaví bez uvedení bližších údajů, zda jedna a pokud ano, která z nich, je biologickou matkou dítěte, odmítly vydat bulharský rodný list s odůvodněním, že žalobkyně odmítá sdělit, která z výše uvedených zapsaných osob je biologickou matkou dítěte. Jde ovšem primárně o otázku uznání rodičovství spíše než o problematiku vlastní formy zápisu rodičovství do matriční knihy a rodného listu dítěte rodičů stejného pohlaví.

Evropská unie se začíná věnovat problematice uznávání rodičovství v rámci členských států (aktuálně probíhá dotazníkové šetření Evropské komise v této věci), nicméně i v tomto případě jde především o otázku uznání rodičů, nikoli o technické provedení zápisu do matrik a matričních dokladů.

4. Zhodnocení platného právního stavu a nezbytnosti jeho změny

Od 1. ledna 2022 bude zrušena úprava v zákoně o matrikách, která podmiňovala možnost žen používat své příjmení v mužském tvaru tvrzením některého ze zákonem taxativně stanovených důvodů. Vzhledem k tomu, že stávající zákonné úpravě odpovídala i podoba některých vzorů matričních tiskopisů (konkrétně Dotazníku k uzavření manželství a Protokolu o uzavření manželství), je třeba je změnit a nově nadbytečné pasáže ze vzorů matričních tiskopisů vypustit.

Podle současného právního stavu je do rodného listu a některých dalších matričních tiskopisů zapisován údaj o rodičích pouze ve formátu otec/matka. Není tedy možno zapsat rodiče obecně - bez vazby na pohlaví. Zákon o matrikách přitom pracuje s obecným termínem rodiče. Tato situace přináší v praxi dotčeným osobám problémy. Původně byli rodiče zapisováni pouze do poznámky matričního dokladu a Listu knihy narození. Aktuálně jsou v návaznosti na novou metodiku Ministerstva vnitra oba rodiče zapisováni do rubrik odpovídajících jejich pohlaví, tedy dva muži do kolonky otec a dvě ženy do kolonky matka. Jde ovšem o provizorní řešení, které přináší technické problémy, neboť rubriky rodného listu i Listu knihy narození nejsou na takový zápis uzpůsobené. Zápisy jsou z důvodu nutnosti zmenšovat písmo v některých případech až na hraně čitelnosti.

Je proto navrhováno umožnit nejen věcně, ale i formálně plnohodnotný zápis rodičů stejného pohlaví do příslušných matričních tiskopisů tím, že budou situaci rodičů stejného pohlaví přizpůsobeny.

5. Předpokládaný hospodářský a finanční dopad navrhované právní úpravy na státní rozpočet, ostatní veřejné rozpočty, na podnikatelské prostředí České republiky, sociální dopady, včetně dopadů na rodiny a dopadů na specifické skupiny obyvatel, zejména osoby sociálně slabé, osoby se zdravotním postižením a národnostní menšiny, a dopady na životní prostředí

Navrhovaná právní úprava nepředpokládá zvýšené nároky na státní rozpočet. Vzhledem k tomu, že se v rámci přechodných ustanovení zakotvuje možnost používat stávající matriční tiskopisy až do 31. prosince 2025, nevzniknou matričním úřadům žádné náklady s okamžitým pořizováním tiskopisů.

Matričním úřadům vzniknou pouze náklady s obstaráním nových tiskopisů rodných listů, když jakékoliv škrty a doplnění na stávajících tiskopisech by zeslabily jejich věrohodnost. Vzhledem k tomu, že dosavadní tiskopisy matričních dokladů budou nadále používány pro rodiče opačného pohlaví a nové doklady se budou týkat výlučně rodičů stejného pohlaví, kterých jsou zatím v České republice pouze desítky, půjde o náklady mizivé.

Navrhovaná právní úprava nemá dopady na podnikatelské prostředí, ani sociální dopady či dopady na životní prostředí.

6. Zhodnocení současného stavu a dopadů navrhovaného řešení ve vztahu k zákazu diskriminace a ve vztahu k rovnosti mužů a žen

Podle stávající právní úpravy se do knihy narození a do výpisu z ní, tj. rodného listu, zapisují otec a matka dítěte. Narodilo-li se však dítě, státní občan České republiky, v cizině, a na cizozemském rodném listu jsou jako rodiče uvedeny osoby stejného pohlaví, je problém se zápisem těchto rodičů do matričních dokladů i do matričních knih – zápis se řeší provizorně (poznámkou či zápisem obou rodičů do jedné odpovídající rubriky). Obdobný problém může nastat i v případě dětí, když jeden z rodičů prošel procesem změny pohlaví. Proto je nezbytné provést odpovídající změny v matričních tiskopisech tak, aby bylo možno plnohodnotně zohlednit skutečnost, že rodiči dítěte mohou být i osoby stejného pohlaví.

Navrhovaná právní úprava není v rozporu se zákazem diskriminace, nezavádí žádné rozdíly na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Navrhovaná právní úprava nemá bezprostřední ani sekundární dopady na rovnost mužů a žen a nevede k diskriminaci jednoho z pohlaví, neboť nijak nerozlišuje ani nezvýhodňuje jedno z pohlaví a nestanoví pro ně odlišné podmínky. Tato úprava by však měla mít pozitivní dopad na rovné zacházení s rodiči stejného pohlaví, což by sekundárně zlepšilo i postavení dětí těchto rodičů. Navrhovanými změnami dojde k nápravě stávajícího stavu, kdy aktuální právní úprava neumožňuje plnohodnotný zápis těchto rodičů do matričních knih, rodných listů a příslušných matričních tiskopisů.

7. Zhodnocení dopadů navrhovaného řešení ve vztahu k ochraně soukromí a osobních údajů

Navrhované řešení nemá negativní dopady ve vztahu k ochraně soukromí a osobních údajů.

8. Zhodnocení korupčních rizik

Předkládaný návrh vyhlášky oproti dosavadní právní úpravě korupčního rizika nijak nezvyšuje ani s ním nejsou spojena nová korupční rizika.

9. Zhodnocení dopadů na bezpečnost nebo obranu státu

Nebyly identifikovány žádné dopady navrhované právní úpravy na bezpečnost nebo obranu státu.

10. Hodnocení dopadů regulace

Ministryně spravedlnosti a předsedkyně Legislativní rady vlády Mgr. Marie Benešová podle bodu 5.6 Obecných zásad pro hodnocení dopadů regulace (RIA) povolila neprovedení RIA (dopis čj. 33318/2021-UVCR).

Zvláštní část

K čl. I

K bodu 1 (§ 2):

Do přehledu vzorů matričních tiskopisů se doplňuje nový vzor 23, tedy vzor rodného listu uzpůsobený pro uvedení údajů o rodičích, kteří jsou stejného pohlaví.

K bodu 2 (§ 2a):

Legislativně technická úprava v souvislosti se zavedením nového vzoru rodného listu, neboť i na něj se mají vztahovat pravidla stanovená v § 2a vyhlášky.

K bodu 3 (§ 2b):

Vložením nového § 2b se odstraňuje legislativně technický nedostatek spočívající v tom, že stávající znění vyhlášky č. 207/2001 Sb. již obsahuje přílohy č. 5 a 6, aniž by však na tyto přílohy bylo odkázáno v příslušném ustanovení vyhlášky, jak vyplývá z čl. 45 odst. 2 Legislativních pravidel vlády.

K bodům 4, 5, 8, 10 až 12 (příloha č. 2, vzory 5, 6, 17, 19, 22 a 23):

Podle stávající právní úpravy se do knihy narození a do výpisu z ní, tj. rodného listu, zapisují otec a matka dítěte. Zvláštní matrika v Brně se opakovaně setkává s případy rodičů stejného pohlaví, a to u dětí narozených v zahraničí, jejichž alespoň jeden z rodičů je státním občanem České republiky (často jde o děti narozené prostřednictvím institutu náhradního mateřství), přičemž rodičovství k dítěti bylo pro Českou republiku uznáno. Při zápisu do knihy narození a vydání rodného listu naráží zvláštní matrika na problém, jak údaje o takových rodičích do stávajících tiskopisů zapsat. S obdobným problémem se, byť zatím jen ojediněle, setkávají i další matriční úřady, a to v případech, kdy došlo ke změně pohlaví jednoho z rodičů dítěte. Problematické je zejména vydání druhopisu rodného listu dítěte po provedené změně pohlaví v případě, kdy má dítě zájem mít oba rodiče v rodném listu zapsány pod aktuální identitou. Dosud jsou tyto případy řešeny tak, že na žádost dotčených osob je vydán nový rodný list s původními údaji rodičů, kde je ovšem v poznámce matričního dokladu uvedeno, že např. otec dítěte změnil k určitému datu pohlaví a dále je uvedena jeho stávající identita. Bez žádosti tato změna v rodném listu realizována není. Z rodného listu, v němž je změna pohlaví na žádost promítnuta, je ovšem při aktuálním postupu jednoznačně seznatelné, že u jednoho rodiče došlo ke změně pohlaví, což je ovšem poměrně citlivý údaj a dotčené osoby sice mohou mít zájem na zápisu aktuální identity obou rodičů, nikoli však na důvodu, proč jsou oba rodiče téhož pohlaví.

Proto se navrhuje stanovit nový vzor rodného listu s uvedením údajů rodičů stejného pohlaví. Oproti vzoru 9 zde rodiče nejsou označeni jako otec a matka, ale bez dalšího jako rodič dítěte, přičemž jsou použity dvě identické rubriky.

Změna způsobu zápisu údajů o rodičích se musí promítnout i do dalších matričních tiskopisů, a to do Listu matriční knihy narození, Listu matriční knihy manželství, Listu matriční knihy registrovaného partnerství, Protokolu o uzavření manželství a Protokolu o vstupu do registrovaného partnerství. Zápisy rodičů stejného pohlaví do matričních tiskopisů týkajících se uzavírání manželství a registrovaného partnerství připadají v úvahu v případě, že muž nebo žena, kteří budou uzavírat manželství nebo vstupovat do registrovaného partnerství, předloží rodné listy, na nichž nebude uveden jejich otec/matka, ale rodič/rodič (aktuálně by šlo o rodné listy ze zahraničí).

K bodům 6, 7 a 9 (příloha č. 2, vzory 16 a 17)

Podle stávající právní úpravy může žena při uzavření manželství požádat o užívání svého příjmení v mužském tvaru, avšak musí přitom splnit některou ze čtyř podmínek stanovených v zákoně o matrikách, tj. že je cizinkou, nebo státní občankou České republiky, která má nebo bude mít trvalý pobyt v cizině, nebo je státní občankou České republiky, jejíž manžel je cizinec, anebo je státní občankou České republiky, která je jiné než české národnosti.

Částí jedenáctou zákona č. 270/2021 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o občanských průkazech, došlo s účinností od 1. ledna 2022 ke změně výše popsané úpravy. Nově již bude moci žena při uzavření manželství požádat o užívání svého příjmení v mužském tvaru bez uvedení některého z výše zmíněných důvodů.

Uvedené bylo nezbytné promítnout v Dotazníku k uzavření manželství (vzor 16) a v Protokolu o uzavření manželství (vzor 17), které jsou uvedeny v příloze č. 2 vyhlášky.

Změna právní úpravy tzv. nepřechylování ženských příjmení se týká i změn příjmení na žádost, na což však není nutné ve vyhlášce reagovat, neboť pro takovou žádost není stanoven závazný vzor.

K čl. II

Navrhuje se, aby stávající tiskopisy List matriční knihy narození, List matriční knihy manželství, Dotazník k uzavření manželství, Protokol o uzavření manželství, List matriční knihy partnerství a Protokol o vstupu do partnerství podle vzorů 5, 6, 16, 17, 19 a 22 v příloze č. 2 vyhlášky č. 207/2001 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti této vyhlášky, bylo možno používat až do 31. prosince 2025 za předpokladu, že v nich budou vyznačeny změny uvedené v čl. I bodech 4 až 11.

K čl. III

Navrhuje se datum nabytí účinnosti vyhlášky dnem 1. ledna 2022, aby odpovídalo účinnosti novely zákona o matrikách, tedy zákona č. 270/2021 Sb.